

ЗАВИСИМОСТЬ К ВИРТУАЛЬНОМУ МИРУ-ФАКТОР ВОЗДЕЙСТВИЯ ДЕСТРУКТИВНОЙ ИНФОРМАЦИИ

Karimqulova Surayyo Numonjon qizi

Qarshi davlat universiteti

Psixologiya kafedrası o'qituvchisi

E-mail: karimqulovasurayyo747@gmail.com

UDK: 152.26.(21)

Аннотация. В этой статье рассматриваются психологические факторы подчинения виртуальному миру-деструктивная одержимость информацией. Также отрицательные и положительные стороны зависимости от виртуального мира были проанализированы в психологических исследованиях. Акцент сделан на попытках воздействия деструктивной информации на человеческий разум с помощью средств и виртуального мира. Были даны психологические рекомендации избегать подчинения виртуальному миру.

Ключевые слова: интернет, зависимость, деструктивная информация, личность, безопасность, зависимость, психологическое воздействие, психологический фактор, научно-теоретический анализ, индивидуальность.

VIRTUAL WORLD ADDICTION - A FACTOR OF EXPOSURE TO DESTRUCTIVE INFORMATION

Annotation. This article sheds light on the psychological factors of giving to the virtual world tobelik-destructive information. Also, the negative and positive aspects of dependence on the virtual world have been analyzed in psychological research. Attempts of destructive information through means and the virtual world aimed at influencing the human mind have been touched upon. The Virtual world has been given psychological recommendations to avoid tobelikism.

Keywords: internet, tobelik, destructive information, personality, Security, dependence, psychological impact, psychological factor, scientific-theoretical analysis, individuality.

VIRTUAL OLAMGA TOBELIK-DESTRUKTIV AXBOROTLARGA BERILISHNING OMILI

Annotatsiya. Ushbu maqolada virtual olamga tobelik-destruktiv axborotlarga berilishning psixologik omillari yoritib berilgan. Shuningdek virtual olamga qaramlikning salbiy va ijobiy tomonlari psixologik tadqiqotlarda tahlil qilib berilgan. Destruktiv axborotlarning inson ongiga ta'sir o'tkazishga qaratilgan vositalar va virtual olam orqali urinishlarga to'xtalib o'tilgan. Virtual olamga tobelikdan saqlanishga oid psixologik tavsiyalar berib o'tilgan.

Kalit soʻzlar: internet, tobelik, destruktiv axborot, shaxs, xavfsizlik, qaramlik, psixologik taʼsir, psixologik omil, ilmiy-nazariy tahlil, individuallik.

Kirish. Ijtimoiy tarmoqlar real vaqt rejimida maʼlumotni, axborotlarni yangilash imkonini beradi va opereativlik jihati bilan ayrim OAVdan oshsa oshadiki, hech qaysidan qolishmaydi. U ijtimoiy yoʻnalishdagi kommunikatsiyaviy muhit boʻlib, undan ham ruhning rivojlanishi, gorizont al oqalarni koʻpaytirish, fikrdoshlar guruhlarini shakllantirish uchun, ham koʻngilochar va oʻyin tarmoqlarini yaratish uchun ham foydalanish mumkin. Hozirda butun dunyo boʻyicha bunday saytlar soni yuzdan ortiq.

Bugun baʼzi sotsial tarmoqlarda roʻyxatga olingan foydalanuvchilarining soni koʻpgina davlatlarning aholisidan ham koʻproq. Fotosuratlar, video fayllarni yuklash uchun saytlar, statusni oʻzgartirish servislari, yangi kishilar bilan uchrashish uchun va eski doʻstlarini topish uchun saytlar mavjud. Har qanday ehtiyojlar uchun sotsial imkoniyatlar va yechimlar mavjud boʻlsa kerak.

Adabiyotlar tahlili. T.N.Borodkina internetga tobelik asosida insonlar tomonidan amalga oshiriladigan jinoiy harakat mazmunini quyidagicha tavsiflaydi: “internetga tobelik xulqi bu- ruhiy tomondan buzilgan xulq-atvor shakliga tenglashtirilgan faoliyat sanalib, unda inson oʻz ehtiyojlarini qondirish istagi bilan emas, balki haqiqiy dunyodan qochish istagi bilan yashaydi. Shuning uchun, sud – huquq tizimida inson ruhiy holatning ahamiyati, uning sogʻ-salomatligi, patologik buzilishlarga ega yoki ega emasligi alohida eʼtiborga olinishi lozim deb taʼkidlaydi”. [1. 56]

A.V.Ursu oʻzining “kompyuter oʻyinlariga tobelik dinamikasi va epidemiologiyasi” [2. 28] mavzusidagi ilmiy maqolasida quyidagilarni taʼkidlab oʻtadi: “aksariyat mazkur xulqqa ega shaxslar deoriyentatsiyani boshdan kechirib, hayotiy vaziyatlarda oʻzlarini past baholaydilar, tor doirada muloqot qilishni xush koʻradilar, harakatlarida impulsivlik yetishmaydi, maqsad qoʻyishdan doim qochib yurish istagi kabilar bilan boshqalardan farqlanadilar. Bunday shaxslar ilgari oʻz oldiga qoʻygan maqsadlaridan osongina voz kechadilar. Natijada ularda yolgʻizlikdan qoʻrqish, tez –tez depressiv holatlarga tushish kuzatiladi. Muallifning nazaricha, internet tobeligi nafaqat hayotga notoʻgʻri moʻljall olish yoki oliy maqsadlarga nisbatan ishtiyoqning soʻnishi (impulsivlikning soʻnishi) bilan ham tavsiflanadi.

Tadqiqotchi O.S.Anisimovning soʻziga koʻra, [3. 480] oʻsmir yoshlarning internet olamiga haddan ortiq roʻjuʻ qoʻyishining sabablaridan biri bu, virtual makondagi imkoniyatlarning kengligidir, yaʼni oʻsmirlarning uy vazifalarini mustaqil ravishda tayyorlamasdan tayyor referatlar, mustaqil ishlar, hisobotlar hamda kurs ishlaridan foydalanishga odatlanishidir. Biroq, bu harakatlar intellektni rivojlantirishga mutlaqo zid sanalib, undan muntazam aziyat chekadi. Chunki, oʻsmir oʻquvchi izlanishdan, mustaqil fikrlashdan, ijodkorlikdan, kreativ fikrlashdan uzoqlashadi.

Haddan ortiq tarmoqda muloqot qilish real hayotdagi muloqot koʻnikmalarini chetga chiqara boshlaydi va oxir-oqibat bunday xulqli talabalar real hayotda muloqot qilishga, boshqalar bilan hamkorlik qilishga til topishishda ancha qiynaladilar. Ushbu vaziyat ham internet tobeligiga sabab boʻluvchi psixologik omillardan biri hisoblanib, keyinchalik u

talabaning muloqot qilish qobiliyatiga salbiy ta'sir etadi.

Tarmoqdagi muloqot jarayoni-su'bektlarning bir-birlariga ma'lumotlarning kanal ravishda uzatilishiga keng imkon yaratadi. Bunday holat esa, o'smir o'quvchining kommunikativ qobiliyatiga ta'sir qiladi, haqiqatdan yangi odamlar bilan uchrashish, sinfdoshlar, o'qituvchilar, do'stlar va qarindoshlar bilan muloqotdagi qiyinchiliklarni paydo etadi. Keyinchalik, bunday o'smir o'quvchilar barcha insonlar bilan muloqot qilish mahoratini yo'qotishiga olib kelishi mumkin.

S.V.Krasnovaning ta'kidicha, tarmoqdagi muloqot insonda haqiqiy muloqotni buzadi, uni hissiyotlardan mahrum qiladi va ba'zida do'stlar va qarindoshlar bilan "haqiqiy" aloqasini yo'q qiladi. Tarmoqdagi muloqot jarayoni – su'bektlarning bir-birlariga ma'lumotlarning kanal ravishda uzatilishiga keng imkon yaratadi. Bunday holat esa, talabaning kommunikativ qobiliyatiga ta'sir qiladi, haqiqatdan yangi odamlar bilan uchrashish, sinfdoshlar, o'qituvchilar, do'stlar va qarindoshlar bilan muloqotdagi qiyinchiliklarni paydo etadi. Keyinchalik, bunday talabalar barcha insonlar bilan muloqot qilish mahoratini yo'qotadi [4. 178].

Har qanday kichik muammolar katta stress kabi qabul qilinadi. O'ziga past baho beradigan internetga tobe talabalar o'zlarini muvaffaqiyatsiz his qilishadi. Ular odatdagi vazifalarni hal qilish bilan cheklanib, qiyin maqsadlardan qochadilar. Ularning sa'y-harakatlari pasayadi, talabalik maqomi kamayadi yoki oxir – oqibat bunday xususiyatli talabalar o'zlashtira olmay o'qishdan chetlashtiriladi [5. 145].

Umuman olganda, axborot xavfsizligi tahdidi – axborot tizimi yoki resursining axborot yoki komponentlariga ta'sir qilish orqali egalari va foydalanuvchilari manfaatlariga bevosita yoki bilvosita zarar yetkazishi mumkin bo'lgan potensial hodisa, jarayon yoki holat deganidir. Lekin, afsuski, nodemokratik rejimlar bu yerga "davlat, jamiyat va fuqaro manfaatlari" ni ham qo'shib qo'yadi.

Tahlil va natijalar. Axborot orqali yuzaga kelgan psixologik mojarolar sharoitida davlat axborot siyosatining vazifasi jamiyatni salbiy axborot, psixologik xurujdan ishonchli saqlash, qat'iy himoya qilish mexanizmini yaratish bilan belgilanadi. Har bir yangi axborot-psixologik mojaro himoya qilinayotgan jamiyat uchun yangi taxdidlarni keltirib chiqarishi ham mumkin. Demak, taxdid qancha ko'p bo'lsa, xadik va ishonchsizlik shuncha ko'payadi. Ana shunday ma'naviy, ruhiy, ijtimoiy vaziyatdan kelib chiqib, jamiyat kayfiyatini muvofiqlashtirib, yo'naltirib, boshqarib turishi muhim ahamiyat kasb etadi.

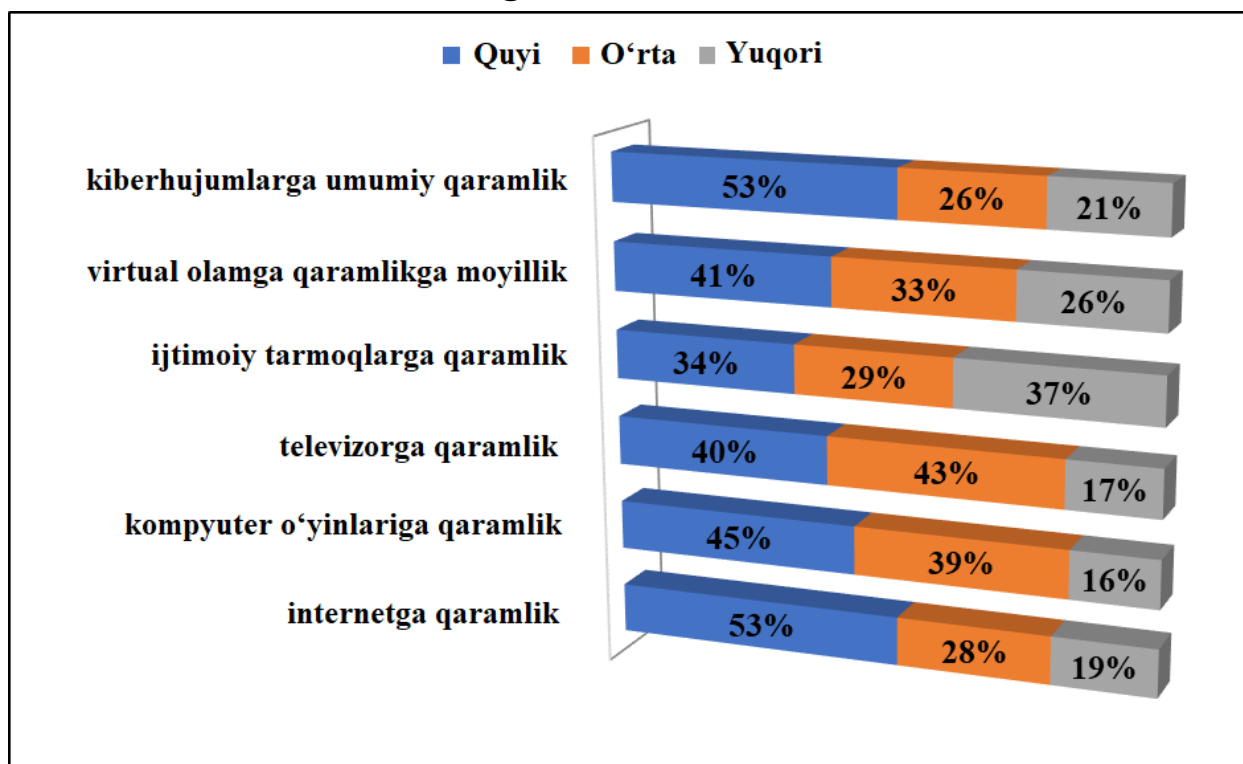
Axborot-psixologik xavfsizlik bu bevosita siyosiy mojarolarning oldini olish, eng avvalo, insonning o'zini o'zi tushunishi va fuqarolararo munosabatlarni yuksak ma'naviy-ma'rifiy mezonlar asosida shakllantirish, axborot qurolidan zamonaviy insonparvar tafakkurni, ijodkorlik ruhini, yaratuvchilik qobiliyatini, bunyodkorlik imkoniyatlarini shakllantirishni taqozo qiladi.

Shunday qilib, maqsadga muvofiq tanlangan metodika va testlar psixik faoliyat xususiyatlarini har tomonlama o'rganish imkoniyatini beradi. Tadqiqotchi tadqiqot o'tkazish uchun u yoki bu metodikani tanlaganida ko'rsatmani salgina o'zgartirganda

metodikaning yo‘nalishi o‘zgarib ketishini nazarda tutishi lozim. Topshiriqni bajarishga kirishishdan oldin tekshiriluvchi ko‘rsatmani to‘g‘ri tushunganligiga ishonch hosil qilish kerak.

1-rasm

Kiberxavfsizlik va internetga tobelik so‘rovnomasi ko‘rsatkichlari

Aytish mumkinki, bugungi jamiyat tom ma'noda "internet-kommunikatsiya jamiyati"ga aylanmoqdaki, unda ijtimoiyot, madaniyat, iqtisodiyot, axborot, ta'lim sohalari o'zining bosh unsuriga aylangan internet atrofida shakllanmoqda. Demak, "internet-shunchaki navbatdagi texnik ixtiro emas. U axborot davrining hal qiluvchi texnologiyasidir". O'zbekistonda internet jurnalistikasi alohida tizim sifatida o'rganilayotganidan beri o'n yildan ortiq vaqt o'tdi. Shu qisqa muddat ichida bu sohada qator ilmiy tadqiqotlar o'tkazilgan bo'lsa-da, internet jurnalistikasining sotsial tarmoqlar bilan bog'liq qismi hali tadqiq qilinmagan. Masalan, sotsial tarmoqlarning inson ongu tafakkuriga ta'siri, ularda paydo bo'layotgan OAV xususiyatlari, undagi axborot sifati va boshqalar. Media tarmoqlarni OAVning yangicha fenomeni yoki ommaviy kommunikatsiya rivojida yangi bosqich sifatida tadqiq qilish esa milliy OAV rivojiga xizmat qiladi.

Internetga tobelikni keltirib chiqrauvchi omillar sifatida o'z-o'zini anglashdagi qiyinchiliklar, ishsizlik holati, oilaviy muammolar, o'z daromadidan norozilik, jamoadagi noto'g'ri ijtimoiy munosabatlar kabilar e'tirof etiladi. Boshqacha aytganda, internet olami bu – usti yopiq gumbaz bo'lib, gumbazning ichida muammodagi inson o'zini qulay va xavfsiz his etadilar. Internet - bu gumbazning bir turi, uning ostida odam bor o'zini xavfsiz his qiladi, noqulay tashqi tomondan tortib olinadigan dunyo [6. 431]. Mazkur

mulohazaga ko'ra, internet inson uchun virtual tinch makon, muammolar girdobidagi inson u yerdan panoh topadi.

Demak, yuqoridagi tasniflardan shuni xulosa qilish mumkinki, internet tobeligining kelib chiqishi birinchi navbatda, shaxsda ijtimoiy munosabatlarning izdan chiqishi, ijtimoiy muhit, shaxs tarbiyasidagi e'tiborsizlik kabi omillarga ko'proq bog'liqdir. Tobelik obyektiga nisbatan haddan ortiq motivatsiya ya'ni internet tarmog'ida butunlay o'zini ko'rish va hokazo.

Demak, internet har qanday shaxsni shudday o'zgartiradiki, inson unga erishish uchun barcha to'siqlarni yengishga tayyor bo'ladi. Misol uchun, o'smir yoki o'spirinlar doim yolg'on gapirish evaziga unga bo'lgan ehtiyojini qondirib boradilar. Hattoki, qarshilikni yengish uchun o'z tajovuzkorliklarini ham kuchli namoyon etib boradilar.

Jamiyatning yagona vazifasi bu - o'sib kelayotgan yoshlarga, maktab talabalariga, talaba yoshlarga yordam berishdir. ya'ni shafqatsiz virtual harakatlardan voz kechib, haqiqiy hayot tarziga o'tishlariga ko'maklashishdir.

Xulosa. Axborot-psixologik xavfsizlik bu bevosita inson ruhiyatiga ta'sir o'tkazishi orqali uni o'z aqidalaridan, muqaddas ideallaridan, e'tiqodlaridan ayiradigan buzg'ynchi g'oyalardan asrashdir. Demak, axborot-psixologik xavfsizlikka ehtiyoj, eng avvalo bevosita inson va jamiyat, inson va davlat, shaxs va uning daxlsizligi, millat va milliy qadriyatlar, jumladan, urf-odatlar, an'analar, tarixiy va madaniy meros, avlodlar vorisiyligi, millatning istiqboli bilan bog'liq bo'lgan qadriyatlarga ma'naviy-ruhiy ta'sir buzg'ynchi g'oyalar va tajovuzkor mafkuralarning mavjudligidan kelib chiqadi. Ijtimoiy fikrni shakllantirishda axborot ta'sirini, axborot texnologiyalaridan foydalanish usullari va uslublarining tobora kengayib borayotganligini nazarda tutsak, axborot – psixologik xavfsizlik muammosi yana ham keskinlashib qoladi.

Axborot sohasida axborot xuruji qizg'in avj olgan bir paytda ayni ana shu xurujlar mohiyatini, uning manbalarini, rivojlanish omillarini, ilmiy til bilan aytganda konfliktogen jihatlarini chuqur o'rganish lozim. Buzg'ynchi va xujumkor axborotlar maqsadi, iddaosi, ularning tagida yotgan manfaatlar qanchalik to'g'ri o'rganilsa, ularga shunchalik to'g'ri va ishonchli zarba berish mumkin bo'ladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Т.Н.Вородкина Хаттерер Л. Практический подход к профилактике компьютерной зависимости у подростков // Научно-методический электронный журнал «Концепт». 2015. № 3. С. 56–60.
2. Урсу А.В. Компьютерная игровая зависимость: клиника, динамика и эпидемиология / А.В. Урсу, А.В. Худяков // Психич. здоровье. - 2009. - № 8. -С. 28-32.
3. Анисимов О.С. Педагогическая деятельность: игротехническая парадигма: в 2 т. / редкол.: О.С.Анисимов [и др.]. – Москва, 2009. - Т. 1. - 2009. – 484 с.; Т. 2. - 2009. -480 с.

4. Краснова С.В., Н.Р. Казарян, В.С. Тундалева. Как справиться с компьютерной зависимостью. Серия: Бросить – легко!. – Изд.: Эксмо, 2008. – С.178.
5. Фриндте В., Келер Т. Публичное конструирование Я в опосредованном компьютером общении // Гуманитарные исследования Интернета/ под ред. А.Е. Войскунского. М., 2000.–С.145.
6. Гуманитарные исследования в Интернете / Под ред. А.Е. Войскунского. М : Можайск-Терра, 2000. 431 с.